

الإسرائيليات

م / شيرزاد عبدالقادر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين، وبعد:
 باسى (الإسرائيليات) يه كيكه له و باسانه ي
 كه به دريژى باسى ليوه كراوه له
 كتىبه كاني زانسته كاني قورئان وه له
 كو مه ليك له ته فسيره كان. وه ئه م
 بابه ته ش په وه ندييه كي زوري هيه به
 باسى (چيروك له قورئاندا). له م
 ژماره يه شدا ئه م بابه ته پروون ده كه ينه وه
 له پروانگه ي چهند خاليكه وه:

يه كه م: پيناسه ي (الإسرائيليات):

(الإسرائيليات): ئه وه وال و باسانه يه كه
 گيردراوه ته وه له (بني إسرائيل) وه چي
 له جوله كه كان - كه ئه مه شيان زورينه ي
 ئه وه وه والانه يه - يان له گاوره كانه وه.
 ئه وه ي جيگاي تيبينييه ليره دا ئه وه يه
 كه ئه م جوره باس وه وه والانه

گيردراوه ته وه له لايه ن ئه وه گاورو
 جوله كانه وه كه هاتوونه ته ناو ئاييني
 ئيسلامه وه، وه شايه تيان به ئيسلام
 هيناوه، هه روه كو ده ركوت له
 پيناسه كه وه زور له وه باسانه
 له جوله كه كانه وه وه رگيراوه، له بهر زور
 تيكه ل بووني موسلمانان له گه ل
 جوله كه كان له كاتي كوچ كردنى
 موسلمانان بو شارى مه دينه.

هاوه لاني پينغه مبه ر ﷺ شتيكى زور
 كه ميان له (الإسرائيليات) وه رگرتوه،
 به لام زور وه رگرتن پرووى داوه
 له سه رده مي (تابعى) يه كان به داوه
 له كاتيكا گاورو جوله كه ي زور موسلمان
 بوون.

دووه م: په يوه ندي (الإسرائيليات) به

چيروكى قورئانى: قورئانى پيرو زور
 چيروكى له خوگرتوه كه هه مان چيروك له

﴿توراة﴾، ئەم چیرۆکه باس کراوه له (توراة)، ههروهو کو چۆن باسیش کراوه له قورئان له چهنده ها شوین، له هه مووی فراوانتر که باس کرابیئت له سورته تی (البقرة) و (الأعراف) دا هاتوو، وه ئەگەر بپروانین له ئایه ته کانی ئەم دوو سورته ته ئەوا ده بینین که قورئان نه دواوه له باره ی شوینی ئەو به هه شته ی که (آدم) و (حواء) ی تیدابوون، وه نه دواوه له باره ی جوړی ئەو داره ی که قه ده غه کرا له سه ریان، هه روه ها نه دواوه چۆن (شه یقان) گه یشت به (آدم) و (حواء)، وه نه دواوه له باره ی ئەو شوینه ی سه ر زه وی، ناوی چی بوو که (آدم) و (حواء) دابه زینران بۆی... به لام به تیروانینیکی خیرا بۆ (توراة) ده بینین که هه موو ئەم ووردکاریانه باس کراوه و به زیاده وه، پوونی کردۆته وه که به هه شته که له پۆژه لاتی (عدن) بووه، وه داره که ش له ناوه راستی به هه شته بووه، وه داری ژیان بووه و داری ناسینی چاکه و خراپه بووه، وه شه یقان له ریگای ماره وه هاتۆته ناو به هه شته و خودی ماره که ش قسه ی له گه ل (حواء) کردوووه بۆ خه له تاندنی.

(توراة) و (إنجیل) دا هاتوو، به تایبه تی ئەوه ی که په یوه نی هه یه به چیرۆکی پیغه مبه ران وهه والی نه ته وه کان، به لام چیرۆکی قورئانی ئەوه نده له رووداوه کان ده گێرپه ته وه که خالی په ندو ئامۆژگارییه بۆ خه لکان، وه مه رج نییه بدوی له سه ر هه موو ووردکارییه کی چیرۆک و رووداوه کان که ئەگەر نه یه شزانریت زیانی نابیئت، وه کو میژووی ئەو رووداوه، یان شوینی ئەو رووداوه، وه یان ناوی که سه کان.

به لام ئەگەر بپرواندرايه بۆ (توراة) و (إنجیل) که له سه رده می هاتنی ئیسلامدا هه بوون، تاوه کو ئیستا ده ستی لی نه درایه به زیاده که م، ئەوا ده بینرا درپه ژه ی چیرۆکه کانی تیدابوو به باس کردنی رووداوه که له گه ل هه موو ووردکاری شوین و کات و ناوی که سه کان. جاکاتیك گاورو جوله که کان بوونه موسلمان هه ستان ئەو هه وال و چیرۆکانه ی خویان ده گێرپه وه، کاتیك چیرۆکی قورئان ده خوینه وه ئەوا بۆی هه بوو هه ندیک کات هه والی خویان باس بکردایه له گه ل ئەو چیرۆکه قورئانیانه دا. بۆنمونه: چیرۆکی (آدم)

سپیهم: جوړه کانی (الإسرائیلیات):

زاناکانی ئیسلام ئەو هه وال و چیرۆکانه ی که له (بنی اسرائیل) دا هاتوون ده یانکه نه چوار به شه وه:

به شی یه که م: ئەو هه وال و باسانه یه که ئایینی ئیسلام پشت راستی کردۆته وه، وه شایه تی داوه به دروستی تی. جا ئەم به شه یان راست و هرگراوه، چونکه ئایینی ئیسلام به راستی داناوه.

نمونه ی ئەم جوړه ش زۆره. له وانه ئەو فهرمووده یه یه که هه ردوو ئیمامی (بوخاری) و (مسلم) ده یگپرنه وه له (عبداللهی کورپی مسعود) (خوای لی رازی

بیّت) که ده فهرموویت: زانایه ک له زاناکانی جوله که هات بۆ لای پیغه مبه ر ﷺ ووتی: ئەی (محمد) ئیمه له په رتوکی خو ماندا

ده بینین که خوای گه وره له پۆژی دوا ییدا هه موو ئاسمانه کان ده خاته سه ر په نجه یه کی خو ی^(۱) وه زه ویش ده خاته

(۱) (بیروباوه ری) (ئه هلی سوننه) ئەوه یه که بروایان به وه هه یه که خوای گه وره سیفه تی په نجه ی (أصبح) بۆخو ی جیگیر (إثبات) کردوه. هه ربۆیه بروا به م سیفه ته ش ده هینن، به لام بروایان وایه که ناشوبه یّت به په نجه ی دروستکراوه کان، وه ته نه اش خودا خو ی چونی تی و شیوازه که ی ده زانیّت.

سه ر په نجه یه کی، وه داره کان ده خاته سه ر په نجه یه کی، وه ئاوو خو ل ده خاته سه ر په نجه یه کی، وه دروستکراوه کانی دیکه ش ده خاته سه ر په نجه یه کی، وه پاشان ده لیّت: من ته نها خاوه ندارو پی شنه نگم. جابه هو ی قسه ی ئەو زانا جوله که یه وه پیغه مبه ر ﷺ پی که نی تاوه کو دانه کانی ده رکه وت، ئەمه ش له به ر به راست زانی نی قسه ی ئەو زانایه^(۲). له پاشان پیغه مبه ر ﷺ ووتی خودای خو ینده وه^(۳): ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَتَّى قَدَرَهُ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ

مَطْوِيَّاتٌ بِمِثْقَلٍ ذَرَّةٍ﴾ [الزمر: ۶۷].

واته: بی باوه ران به راستی قه دری خودایان نه گرتوو ه. وه به گه وره یان

(۲) (بیدعه چبیه کان له بواری ناوو سیفه ته کانی خوای گه وره هه لده سن و لاده دن له ناوه پۆکی ئەم فهرمووده یه، وه ده لێن، پی که نی نی پیغه مبه ر ﷺ بۆ ئینکاری و به درۆ خستنه وه ی ئەو زانایه بووه، نه وه کو له به ر به راست زانی نی، وه بۆ گالته کردن بووه به عه قلی ئەو جوله که یه، به لام ئەگه ر بروانین ده بینین (عبداللهی کورپی مسعود) یه کی که له زاناکانی هاوه لان ده لیّت پی که نی نی پیغه مبه ر ﷺ پشت راستکردنی قسه ی ئەو جوله که یه بوو!

(۳) (رواه البخاري: ۱۵/۱، الرقم: ۴۴۳۷، ومسلم ۳۷۱/۱۳، الرقم: ۴۹۹۳).

﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ ط (۲۲۳)

[البقرة: ۲۲۳] .

واته: خیزانه کانتان کیلگه ن بو ئیوه، جابچن بۆلای خیزانتان له و کیلگه یه وه (له شوینی مندال بوون) به چ شیوازیك وه له چ رویه که وه.

به شی سییه م: ئه وه والانه ی که عه قلی راسته قینه قبولی ناکات. واته: به لگه یه ک نییه له قورئان و فه رموده ئه وه واله به درۆ بخاته وه، به لام عه قلی راسته قینه ی زانایان قبولی ناکات به لکو به رپه رچ ده دریته وه، هه روه کو هاتوه له ته فسیری ئایه تی ﴿ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ﴾ ط (ق: ۱)، که (ق) - قاف - یان شاخیکه ده وری زه وی داوه، وه کو ئه وه ی وتراوه که خور شیوازیکی هه بووه پاشان هه لگیپردراوه ته سه ر وینه ی شاخیک... هتد

به شی چواره م: ئه وه والانه یه که ئیسلام نه دانی پییداناوه، وه نه به درۆی خستوته وه. واته گه ر ئه م هه والانه به راورد بکه ی له گه ل شه ریه تی ئیسلام ئه وه ده قیک نابینیت راستیان بکاته وه وه یان به ناراستی بزانیته به لام ئه م جوړه شیان پیویسته لی رابوه ستین،

نه زانیوه، له گه ل ئه وه شدا خودا هه موو زه وی ده خاته ژیر چنگی خوئی، وه ئاسمانه کان لوول ده دات به ده سستی راستی خوئی^(۴).

به شی دووه م: ئه وه والانه یه که ئیسلام به ناراستی داناوه، وه شایه تی داوه به درۆ ناراستی ئه وه والانه. جا ئه م جوړه یان ناحه قه. نموونه ی ئه م جوړه یان زۆره، له وانه ئه وه فه رموده یه یه که هه ردوو ئیمامی (بوخاری) و (مسلم) ده یگیزنه وه له (جابری کوری عبدالله) (خوای لی رازی بیته)، که ده فه رمی: جوله که کان ده یان ووت ئه گه ر پیاو بپروت بۆلای خیزانی خوئی له شوینی شه رعی خوئی، به لام له دواوه بپروت بو ئه شوینه ئه وه له ئه نجامی ئه وه کاره ئه وه منداله ی دروست ده بیته چاوخیل ده بیته، جاخوای گه وره ئه م قسه یه ی (واته: چاوخیلی منال به هوی ئه وکاره وه) به ناراست زانی و قسه ی خوئی دابه زاند^(۵):

(۴) (ده ستیکه شیاوه به خودای مه زن، وه ناشوبه یته به ده سستی دروستکراوه کان).

(۵) (رواه البخاری: ۴۷۷/۱۳، الرقم: ۴۱۶۴، ومسلم ۲۹۹/۷، الرقم: ۲۵۹۳).

ئیمه دابه زیوه وه به وهی له سه ر ئیوه
دابه زیوه .

ئهم فەرمووده یه ش بیگومان مه بهستی
ئهو هه والانه یه که به لگه ی شه رع ی
نه هاتوو له سه ر راستی و ناراستی
ئهو جو ره هه والانه، له هه مان کاتیشدا له و
جو ره نییه که ده چیته ژیر به شی
سی یه م، واته دژی عه قلی راسته قینه
بیته. نمونه ش له سه ر ئهم به شه یان
گه لیک زوره، له چیرۆکی هاوه لانی
ئه شکه وت (أصحاب الکهف) له قورئاندا
ناوو شوینی پوداوه که ی دیاری نه کراوه،
هه روه ها ناوی پاشای بی باوه پری ئهو
سه رده مه، هه روه ها ناوی بروداران که
هه له اتن بو ئه شکه وته که، هه روه ها ناوی
ئهو سه گه ی که له چیرۆکه که دا باسی
لیوه کراوه، به لام له هه والی
(الإسرائیلیات) ئه مانه هه مووی هاتوو،
نمونه یه کی دیکه ش ناوی ئه وداره ی که
خوای گه وره قه ده غه ی کرد له سه ر (آدم)
و (حواء) که له به هه شتدا بیخون....
به لام لی ره دا پیویسته په چاوی دوو
تیبینی بکریته:

به جو ریک نه به راستی بزانی، وه نه به درۆی
بخه ی نه وه، چونکه ئه گه ر به راستی بزانی
له گه ل ئه وه شدا هه واله که ناراست بوو
ئهو به ناحه قیک بروامان کردوو، وه ئه گه ر
به درۆی بزانی له گه ل ئه وه شدا راست بیته
ئهو شتیکی حه قمان به درۆ خستۆته وه .
به لگه ی حوکمی ئهم جو ره ش ئهو
فهرموده یه یه که ئیمامی (بوخاری)
ده یگی رپه وه له (أبي هريره) هوه (خوای
لی پازی بیته) که ده فه رمی: جوله که کان
ته وراتیان ده خوینده وه به زمانی
(عیبرانی)، به لام بو موسلمانان پوون
ده کرده وه به زمانی (عه ره بی)، جا
پیغه مبه ره ﷺ به موسلمانانی فه رموو:
(لا تصدقوا أهل الكتاب ولا تکذبوهم،
وقولوا: ﴿آمنّا بالله وما أنزل
إلیکم﴾^(۶) .

واته: خاوه ن کتیبه کان (گاورو جوله که)
به راست مه زانن له هه وال و باسه کانیان،
وه به درۆیان مه خه نه وه، به لام بلین:
بروامان به خوا هی ناوه وه به وهی له سه ر

(۶) (رواه البخاري: ۴۱۰/۱۳، الرقم ۴۱۲۵).

تیبینی دووهم: زۆریه‌ی هه‌وال و باسی ئەم به‌شەیان ئەو سودو قازانجە‌ی نییه‌ بۆ زانیاری برۆای موسلمانان، چونکه ئەگەر تۆ چیرۆکی هاوه‌لانی ئەشکه‌وتت (بۆنمونه) وه‌رگرت له‌پریگای قورئان و فه‌رمووده، وه‌به‌ پاقه‌یه‌کی دروست و خاوین، ئەوا سویدیکی زۆری لی ورده‌گری، وه‌پهنه‌کانی ده‌زانی، جا هیچ زهره‌ریکت لی نادات ئەگەر هه‌ندیك له‌ ووردکاری و ناوه‌کان نه‌زانیت که له‌ ئیسلامدا نه‌هاتوو، ته‌نها له‌ هه‌واله‌ (الإسرائيليات) ه‌کاندا هاتوو.....

به‌لام لی‌ره‌دا له‌ دوا‌ی تیگه‌یشتنی ته‌واو له‌ خاله‌کانی پيشو پرسیاریک دیته‌ پيشه‌وه، ئەویش ئەوه‌یه: ئایا دروسته‌ هه‌واله‌کانی (بنی اسرائیل) له‌ جۆری چواره‌م بلکیندری به‌ پوون کردنه‌وه‌که‌ی ئایه‌ته‌کانی قورئانه‌وه؟ بۆئهم باسه‌ ده‌چینه‌ سه‌ر خالی چواره‌م و کۆتایی باسه‌که‌مان.

چواره‌م: گێرانه‌وه‌ی (الإسرائيليات) له‌ ناو ته‌فسیره‌کانی قورئان، وه‌کو پوون کردنه‌وه‌ بۆئایه‌ته‌کان:

یه‌که‌م: دروسته‌ هه‌وال و چیرۆکی ئەم جۆره‌یان (جۆری چواره‌م) بگێردریته‌وه‌ له‌ ناو موسلماناندا به‌لام لی‌ره‌دا مه‌رجیک هه‌یه، ئەویش ئەوه‌یه ئەگەر ترسی نه‌بی‌ت له‌م گێرانه‌وه‌یه نه‌وه‌کو موسلمانان پووبکه‌نه‌ ئەم جۆره‌ هه‌وال و باسانه، وه‌پشت بکه‌ن له‌ خویندنه‌وه‌ی قورئان و فه‌رمووده‌ی (صحیح)، وه‌یان ئەگەر خه‌لکه‌که‌ واتیگه‌یشت که‌ئهم جۆره‌ هه‌والانه‌ به‌بی گومان و پاست و دروسته‌. جا له‌گه‌ل ئەم مه‌ترسیانه‌و هاوشیوه‌کانی ئەوا دروست نییه‌ ئەم جۆره‌ هه‌والانه‌ باس بکری‌ت جاچی له‌ نوسراوه‌کان، وه‌یان له‌ راگه‌یاننده‌کان، به‌لگه‌ش له‌ سه‌ر دروستی گێرانه‌وه‌ی ئەم جۆره‌یان به‌مه‌رجی نه‌بوونی مه‌ترسی، ووته‌ی پیغه‌مبه‌ره‌ ﷺ که‌ ده‌فه‌رمووی‌ت: (بلغواعني ولو آية، وحدثوا عن بني إسرائيل ولا حرج...)^(٧). واته: ئایین له‌ منه‌وه‌ رابگه‌یه‌نن به‌ خه‌لکی گه‌ریه‌ک ئایه‌تیک بی‌ت، وه‌باس و هه‌وال بگێرنه‌وه‌ له‌ نه‌وه‌ی (إسرائيل) ه، هیچ گوناهیکیش له‌م کاره‌ له‌ سه‌رتان نییه‌.

(٧) (رواه البخاري: ٢٧٧/١١، الرقم: ٣٢٠٢).

زانای پایه بهرز (عبدالرحمن السعدی) (په حمه تی خوی لی بیئت) ده فه رمی: بزانه که زور له موفه سیره کان (په حمه تی خویان لی بیئت)، زور له هه واله کانی (بنی اسرائیل) یان باس کردوو له ناو ته فسیره کانیان، وه مانا کانی ئایه ته کانی قورئانیان دابه زان دووه له سه ر ئه وه هه واله انه یان، وه ئه وه باس و هه واله انه یان کردوو به پوونکه ره وه یه ک بو کتیبی خودا، ئه م کاره شیان کردوو به پشت به ستن به و ته ی پیغه مبه ر ﷺ که ده فه رمو ویئت:

(حدثوا عن بنی اسرائیل و لاجرج).

به لام ئه وه ی که شیاوو دروسته ئه وه یه که هه رچه نده دروسته هه واله کانیان بگیرد ریته وه به جوریک په یوه ست نه کریت به ئایه ته کانی قورئان ه وه وه دانه به زیندریت له سه ر قورئانی پیروز، به لام به هیچ جوریک دروست نییه ئه وه جوره هه واله انه بکریته پوونکه ره وه بو و ته ی خوا، چونکه شایه تی راستی پی نه دراوه، ئه مه ش له بهر ئه وه یه که پله ی ئه وه واله انه به جوریکه که پیغه مبه ر ﷺ ده فه رمو ویئت: (لاتصدقوا أهل الكتاب

ولاتکذبوهم). جا ئه گهر زاندره که حالئ ئه م جوره هه واله انه گومانی تیدایه له راستی، وه زاندره اش که به بی هیچ گومانیک که قورئان پیویسته بریوی پی بهیندریت، ودلنیابین له راستی ووشه و مانا کانی، جا که وابوو دروست نییه ئه وه هه واله و چیرۆکانه که زور کات گومان ده بریت که زور به یان ناراست بن بکرین به واتای ووشه کانی خوا، وه هه روه ها ده ری بپرین که گومان له م مانایه دا نییه، به لام به هوی بی ئاگابوون له م باسه گرنگه شتی زور نادرست پوی دا....
وصلی الله وسلم علی نبینا محمد
وعلی آله وصحبه أجمعین.

سه رچاوه کان

- ۱- تیسیر الکریم الرحمن
- ۲- التفسیروا المفسرون، د. محمد حسین الذهی (رحمه الله).
- ۳- مباحث فی علوم القرآن
- ۴- شرح (أصول فی التفسیر)، ابن عثیمین (رحمه الله).
- ۵- شرح مقدمة فی أصول التفسیر، صالح آل الشیخ (رحمه الله).